

Sosyo-Kültürel Hayatta Din (Mersin'de Tarım ve Sanayi İşçisi Kesimleri)*

Ramazan KARAMAN**

Abstract

With in this investigation, the dimension of influence on religion and community of industrialisation that has been happening with the transition from agriculture to industry. The incident of industrialisation that has universal qualityn has been seached as comparison of religious living in the sector of agriculture and industry Labour's in Mersin.

In the last part the solutions have been put forward, commeting on the practical searching datas having taken related to the comparicon of religious living of the labour's from agricultrre and industrial sectors in Mersin.

The community including the labours vorking in the sector of agriculture and industry with in the border of city centre of Mersin. Has been taken into consideration as an application area.

In agricultural sector 358 persons, and in industrial sector 147 persons have been interviewed as fitting to a large scale of envirenment from the printed form we can apply on occosion that the enverimental border wouldn't have been de termined because of the un certainty not only in industrial sector but in agricultural sector as well in our searching area. An interview form has been used, including 97 questions for this search.

By this investigation it is aimed at finding out the dimension of changing in the sake of religion and social manner while transiting from agricultural sector to the industrious sector. In the first part of this the is the birth of industralisation and growing up and the influences on the commint in the world and in Turkey has taken in to consideration. İn the second hart in the capasity and the framework of the agricultural sector and community in Turkey have been dwelled on. İn the thirt part the conection badwen religion and industry has been explained. İn the fourt the frame- work of the city center's socio- economics.

Key Words: *Religious Life, Mersin, Agriculture, Industry, İndustrialisation, Social Changes*

* Bu makale, "Mersin'de Tarım ve Sanayi Kesimi İşçilerinde Dinî Yaşayışın Karşılaştırılması", (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1992) isimli çalışmamızdan hazırlanmıştır.)

** **Yrd. Doç. Dr.**, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, e- posta: ramazankaraman@hitit.edu.tr

GİRİŞ

Bu çalışmada, din-sanayileşme ilişkisi ele alınmakta, bu ilişkinin boyutunu kavrayabilmek için, sanayileşmenin dinî hayata etkisini ortaya koyabilmek bakımından, teknolojik gelişme ve şehirleşmenin dinî hayata etkisi incelenmiştir.

Tarım ve sanayi kesimi işçilerinde dinî yaşayış üzerine yapılan akademik bir tez çalışması olan bu saha araştırmasında, genelde evren, ülkemizdeki tüm tarım ve sanayi kesimi işçileridir. Çalışma evreni ise, Mersin merkez ilçe sınırları içindeki tarım ve sanayi kesiminde faaliyette bulunan işçilerin oluşturduğu bütündür. Her iki kesimdeki işçilerin sosyo-ekonomik, kültürel, psikolojik, dinî inanç ve pratikleri vb. görünüm ve statülerini ortaya çıkarmaya çalıştığımız bu bilgiler anket ve mülakat uygulanarak elde edilmiştir.

1990 yılı, Temmuz- Eylül tarihlerinde -Mersin'de tarımda çalışma sezonu olması sebebiyle- evrenin temsil gücüne uygun olarak tarım kesiminden 358 işçi ile, resmî görevimiz sebebiyle sömestr tatilinde 1991 yılı, Ocak- Şubat aylarında sanayi kesiminde 147 işçi ile görüşme yapıp araştırma kapsamına alınmıştır.

Dinî inanç ve ibadetlerle ilgili tutum ve davranışların yanı sıra, sosyo-kültürel hayatın ahlak, aile, iktisat, siyaset, eğlence... gibi çeşitli toplumsal kurum ve sistemler ve faaliyet alanları ve etkileşimine de değinmek gayesiyle hipotezlerimizi test etmeye yönelik yönelttiğimiz sorulara aldığımız cevaplardan sosyo-kültürel alanlara ilişkin tespitlerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

PROBLEM

Ülkemizde, tarım ve sanayi kesiminde faaliyette bulunan insan topluluğu; önemli bir yekûn oluşturmaktadır. Bununla ilgili olarak, toplumun, tarım ve sanayi toplum tiplerinden her ikisine de dâhil olduğunu, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde olduğumuzu da belirtmek gerekir.

Bilindiği gibi, bilim ve tekniğin son birkaç yüzyıl içerisinde kaydettikleri baş döndürücü ilerlemeler, içinde yaşadığımız XXI. yüzyıla erişmiş bulunan günümüz toplumlarında uzay çağının başlamasıyla yeni boyutlara ulaşırken insanlık da, dünyanın her yerinde benzer hız ve oranlarda olmamakla birlikte yeni buluşların beraberinde getirdiği modern medeniyetin gerekleri karşısında köklü değişmelere sahne olmuştur. Öte yan-

dan toplum içinde sosyal hayatın en hakim noktasında bulunan din de ister istemez bu değişmelerden etkilenmektedir.¹

Emile Pin'e göre, sanayileşme sürecine girmiş bulunan insan, dinî değerlere karşı ilgisiz bir hale gelmiş gibi görünmektedir. Sanayileşme fenomeninin evrenselliği ve geriye döndürülemez gerçekliği karşısında bazıları dinin tedricî bir şekilde kaybolacağı sonucunu çıkardılar. Batı'da yapılan çalışmalardan alınan örnekleri incelediğimizde; Fransız ihtilalinden önce (1789), Batı Avrupa'nın Katolik ülkelerinde pratik dinî hayatta gerileme yok gibiydi. Sadece çok büyük şehirler dinî hayatın gerilediğine şahit oluyorlardı. Kırsal bölgelerde, küçük ve orta büyüklükteki şehirlerde dinî hayata bağlılık tamdı. Şehirlerin ve kırsal bölgelerin geride kalanları bugünkü gibi bir tezat içinde değillerdi.

Kırsal alan Hristiyanlığı, hayat tarzı ve ritmi itibariyle köylerinkine benzeyen ve halkı ziraatle ilgili her türlü faaliyette çevredeki köyler ve insanları ile sıkı münasebet içinde olan küçük şehirlerde bile gücünü kaybediyordu. Sanayileşmiş büyük şehirlerin etrafını çevreleyen kırsal alanlarda pratik dinî hayatın nisbeti daha da düşüktür:

G. Le Bras ve Fernard Boulard tarafından çizilen şema, "Fransa'da kırsal alanlarda dinî hayat" bize bunun doğruluğunu kolayca göstermektedir. Yazarlar, Paris'in etrafını çevreleyen yüz ila ikiyüz kilometrelik bir bölgenin dışında kalan geniş bir sahayı, Hristiyanlık geleneklerine bîgâne olarak tasvir etmektedirler. Bu bölgelerde yaşayanların vaftize, ilk kominyona veya dinî nikâhla evliliğe ve cenaze merasimlerine (dinî) iştirak ettiklerini, bunların dışında olan diğer dinî pratikleri yerine getirmediğini söylüyorlar. Eğer kırsal bölgeleri bırakıp şehre yerleşmeğe veya sanayi hayatına angaje olmak için gidenler arasındaki büyük bir çoğunluğun hayatı incelenirse, bunların pratik dinî yaşayışı terk ettikleri müşahade edilir.²

Endüstri ve şehirleşmenin, Batı Avrupa ve Amerika'nın yerleşik endüstriyel toplumlarının dışında milyonlarca kişinin hayatını etkilediğini B. R. Scharf da ifade etmektedir:

"Endüstrileşmenin etkisi konusunda hem tarihî ve hem de çağdaş malûmat vardır. İngiltere hakkındaki şahidin en önemli parçalarından birisi, 1851 Dinî Nüfus sayımıdır. Normal bir pazar gününde bir ibadet yerine devam eden nüfusun oranını ölçmek için girişilen bu çaba, hızlı en-

1 Ünver Günay, "Modern Sanayi Toplumlarında Din: II", E.Ü.İ.F. Dergisi, Sayı:3, Kayseri 1986, s.42.

2 Emile Pin, "Din ve Sanayi Öncesi Medeniyetten Sanayi Medeniyetine Geçiş", Çev.: M. Kostaş, Din Öğretimi Dergisi, Sayı: 8, Ankara 1987, s. 95 - 96.

düstrileşmeden bir asır sonra, yeni endüstriyel şehirlerde kiliselerin zayıflığı konusunda birçok uyarıcı seslerin işitildiği bir sırada yapıldı. Sayım sonuçları bu uyarıları teyid etti... Şehrin büyüklüğü ile kiliseye devam düzeyi arasında geniş bir ters korelasyona rağmen, endüstrileşme sürecinin, dinsizliğin veya en azından dinî uygulama konusundaki gerilemenin tek başına doğrudan bir sebebi olmadığını ima eden istisnalar vardı. İlk olarak, birçok büyük fabrikalara sahip olma anlamında, o zamanlar endüstriyel bir şehir olmayan Londra'da, düşük bir devam (kiliseye devam) oranı vardı. Nüfusu fabrika ve madencilik bölgelerinininki kadar hızlı bir şekilde büyümüşü; fakat Londralılar'ın iştegi ettiği işler büyük çapta hizmet, dağıtım ve küçük ölçekli endüstri sahalarındaydı. Buna rağmen Londra'nın kiliseye gidiş rakamları, Manchester, Sheffield ve Birmingham'ınki kadar düşüktü. Hatta onun, dinî uygulamanın geriliği konusundaki şöhreti, yaşamış olduğu endüstrileşmeden daha önce gelir. Bu, büyük ölçüde endüstriyel olup olmadıklarına bakılmaksızın, büyük şehirlerdeki hayatın, dinî uygulamayı zayıflatmaya başladığını ima etmiştir... Endüstrileşme tek ve karmaşık olmayan bir süreç değildir; bu sebeple dinî, uygulama üzerindeki her bir farklı unsurun etkilerinin ayrıntılı bir biçimde ortaya konması gerekir."³ diyerek E. Pin G. Le Bras ve Fernard Boulard'dan farklı bir biçimde dinî uygulamada görülen gerilemenin sadece sanayileşmeden kaynaklanmadığını ortaya koymaktadır.

Batı'daki bu türden araştırma örnekleri sonuçlarının yanı sıra, geleneksel tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte Batılı toplumlardan seksen- yüz yıl sonrasında sanayileşme sürecine girmiş olan toplumumuzda sanayileşme, teknoloji, kentleşme olguları üzerine sosyolog Mübeccel Kıray'ın çalışması gibi sanayi-toplum münasebeti konusunda yapılan çalışmalarda ya da bir diğer Sosyolog Şerif Mardin'in din ve ideoloji üzerine yaptığı çalışmasında ve Beşir Atalay'ın Sanayileşme ve Sosyal Değişme çalışmasında sanayileşme-din ilişkisine, yine sanayileşmeyle beraber gelişen kentleşme olgusunun dinî hayatla ilişkisine dolaylı bilgi ve değerlendirmelerin varlığını gördük. Biz çalışmamızla "sanayileşmenin ve kentleşmenin dinî hayata etkisi bakımından ülkemizde var olan problemi incelemek ve toplumumuzdaki durumu tespit etmek amacıyla "Mersin'de Tarım ve Sanayi Kesimi İşçilerinde Dinî Yaşayışın Karşılaştırılması" ile "Sanayileşmenin Dinî Hayata Etkisini" araştırmak istedik. Buna göre:

3 BETTY R. Scharf, "Endüstriyel Toplumlarda Din", Çev.: Bünyamin Solmaz, S.Ü.İ.F. Dergisi, Sayı:3, Konya 1990, s. 443

Araştırmamızla ilgili varsayımlar;

“Sanayileşmenin ve kentleşmenin işçilerin dinî yaşayışına etkisine” ilişkin temel varsayımlar iki ana varsayım halinde ifade edilmiştir.

Birinci Ana Varsayım, “tarım işçileri kesiminde geleneksel din anlayışı yaygın olup, dinî yaşayışa coğrafi ve sosyo- kültürel faktörlerin etkisinin olduğu, bunun yanı sıra köyden- kente, tarım işçiliğinden sanayi işçiliğine geçenlerde, başlangıçta yeni çevre ve yeni iş şartlarına uyma güçlüğünden kaynaklanan bocalamadan dolayı dini yaşayışın olumsuz yönde etkilendiği, bunun da faaliyet alanında geçen süreye bağlı olarak, ferdin işine ve çevresine uyum gösterip, sosyal ve ekonomik durumunda gelişmeler meydana geldiğinde dinî inanç ve pratiklerinde olumlu yönde değişmelerin olduğunu” esas alıyordu.

İkinci Ana Varsayım, “tarım işçileri kesiminde dinî pratiklere ilgi ve isteğin yüksek düzeyde ve pratiklerin yerine getirilme sıklığının yoğun olacağı, Sanayi işçileri kesiminde ise ilgi ve isteğin yüksek düzeyde olabileceği fakat, yerine getirilme sıklığı oranının düşük seviyede olacağı” düşünülmekteydi.

Araştırmanın değişkenlerine göre de varsayımlar oluşturulmuş ve araştırma alanında sınanmış, ortaya çıkan sonuçlar tablolştırılıp, yüzdelere halinde belirtilmiştir. Bu çalışmada ise; araştırmamızda ulaşılan bir kısım sonuçlara ve bazı önerilere yer verilmektedir.

İŞÇİLERLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Araştırma gruplarımız olan tarım ve sanayi kesimi işçileri hakkında verilecek genel bilgiler ile, araştırmanın önemi daha ayrıntılı olarak ortaya konulabilecektir. Araştırma gruplarımızın özellikleri ile birlikte, araştırmanın bazı değişkenleri de açıklanmış olacaktır.

Tarım kesimi işçilerinden söz ederken tanımlama problemi ile karşılaşıyoruz. Tarım işçisinin nitel ve nicel yönden tanımı problemin esasını oluşturur.

“...Ayrımlara dayalı olarak kır kesiminde yaşayan nüfusun tarım iş gücü, şehir kesimindeki nüfusu ise tarım dışı iş gücü kabul etmek yanlış olacaktır. Kır kesiminde tarım dışı faaliyetlerde uğraşanlar olduğu gibi, şehir kesiminde tarımsal faaliyetlerde çalışanlar vardır... Öte yandan, yılın belirli aylarında tarımsal faaliyetle uğraşan bir kişi boş zamanlarında yakın şehirselleşim ünitelerine giderek tarım dışı sahalarda çalışmaktadır. Buna karşın, yılın belirli zamanlarında tarım dışı sektörlerde çalışan

kişilerin de köylerine dönerek geçici olarak tarımsal faaliyetlerle meşgul oldukları izlenmektedir..”⁴

Ülkemizde tarımsal üretimin büyük ölçüde iklim şartlarına bağlı kalması tarım faaliyetlerinin sürekliliğini azaltmaktadır. Bahçecilik, sebzeçilik gibi yoğun tarım kesimlerinde dahi iş gücünün istihdamı sürekli olamamaktadır. Kış ayları hemen hemen tümüyle işsiz geçmekte, ilkbahar aylarında iş mevsimi başlamakta bölgelere göre Temmuz- Ağustos aylarında ve Eylül- Ekim aylarında en yüksek seviyeye çıkmaktadır.

Tarım işçileri genelde büyük şehirlerin ve sanayi merkezlerinin dışında bulduklarından, devletin sunmuş olduğu bazı sosyal haklardan yararlanmakta zorluk çekmektedirler. Böyle bir yerleşim durumu, bu işçilerin kamuoyu yaratmalarını da güçleştirmektedir.

Bu işçiler arasında geleneklerine bağlılık da yaygın olduğundan, dünya görüşlerine kadercilik, ihtiyaçsızlık gibi olgular etkili olabilmektedir.

Eğitim düzeyleri sanayi işçilerine göre daha düşüktür. Bu nedenle yeni teknolojilere adapte olmaları zorlaşmaktadır.

Esasen bunların önemli bir kısmı tarımla uğraşmakta ve yeterli geliri sağlayamadıklarından geçici olarak çalışmaktadırlar ve bu nedenle de işlerinde bir süreklilik olamamaktadır.⁵

Araştırmamızda, deneklerin genel yaş durumları ve yaş gruplarına göre dağılımı tablo 1’de görülmektedir.

Araştırmamızda tarım kesiminde çok küçük ve çok ileri yaşlarda (yaşlı) denilebilecek kişilerin çalışmakta olduğunu gözlemledik. Bu durumda tarım kesimindeki insanlarımızın çalışma şartlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmamıza katılan deneklerden tarım kesiminde %63.97’si erkek,%36.03’ü kadın, sanayi kesiminde hepsi erkektir. Sanayi kesiminde kadın işçilerin hem sayısının az olması hem de sanayi işçiliğinden çok hizmet sektörü işçiliği niteliğini taşımalarından örnekleme dâhil edilmişlerdir. Bu karşılaştırmalı bir çalışmada eksiklik gibi görülse de sadece kadın denekler arasında olup; tarım ve sanayi kesimleri arasındaki karşılaştırma yapmamıza engel değildir. Kaldı ki, kadınlar toplumun birçok kesiminde eğitim, sanat, ekonomi, siyaset vb. gibi yeterli oranda yer ala-

4 TÜRK- İŞ, TARIM –İŞ, Gezici Tarım İşçilerinin Sorunları, Panel, Konferans, Ankara, 5 Kasım 1985, s.4- 5.

5 Yaşar Gürgen, ve diğerleri,“Tarım İşçilerinin Sorunları ve Çözüm Yolları” Türkiye Ziraat Mühendisliği,III. Teknik Kongresi (8-12 Ocak 1990), Ankara 1990, s. 730-731.

Tablo- 1: Yaş Durumu

YAŞ GRUBU	TARIM				SANAYİ	
	E		K			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
16'dan küçük	13	5.67	10	7.75	-	-
16-20	37	16.15	29	22.48	-	-
21-25	30	13.10	8	6.34	8	5.44
26-30	32	13.97	21	16.27	22	14.96
31-35	37	16.15	19	14.72	22	14.96
36-40	36	15.72	18	13.95	51	34.69
41-46	14	16.11	5	3.87	36	24.48
47-51	12	5.24	3	2.32	7	4.76
52-58	10	4.36	4	3.10	-	-
59-65	2	0.87	7	5.42	-	-
65 +	2	0.87	1	0.77	-	-
Cevapsız	4	1.75	4	3.10	1	0.68
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo - 2: Cinsiyet Durumu

CİNSİYET DURUMU	TARIM		SANAYİ	
	Sayı	%	Sayı	%
Erkek	229	63.97	147	100.00
Kadın	129	36.03	-	-
TOPLAM	358	100.00	147	100.00

Tablo- 3: Öğrenim Durumu

ÖĞRENİM DURUMU	TARIM				SANAYİ	
	(E) Sayı	%	(K) Sayı	%	Sayı	%
Okur-yazar değil	20	8.73	55	42.63	-	-
Okur-yazar	14	6.11	12	9.30	-	-
İlkokul	163	71.18	54	41.86	76	51.70
Ortaokul	23	10.04	7	5.43	19	12.93
Lise ve Dengi Okul	7	3.06	-	-	47	31.97
Yüksek	-	-	-	-	2	1.36
Cevapsız	2	0.88	1	0.78	3	2.04
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

mamakta olduğu gözlenmektedir. Neticede bu durum sosyal bir tespit olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüldüğü gibi, tarım kesiminde eğitim düzeyi bir hayli düşüktür. Bu da gösteriyor ki, toplumumuzun önemli bir kesiminde eğitim- öğretim gibi insanın temel ihtiyaçlarından olan bir husus göz ardı edilmiştir. Şüphesiz, eğitim- öğretim ferdin toplum içinde fonksiyonunu yerine getirmesinde önemli bir faktör olmakta, insanın gelişmesinde ve toplumun kalkınmasında dinamik bir güç kaynağıdır.

Tablo- 4: Mersinde Doğup Büyüme Durumu

DOĞUP BÜYÜME DURUMU	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	60	26.20	35	27.13	44	29.93
Hayır	169	73.80	94	72.87	103	70.07
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Genel görünüm olarak her iki kesimde araştırma elemanlarının % 70'lik bölümü başka yerlerden (başka iller ve Mersin'in ilçelerinden) göç yoluyla gelenlerden oluşmaktadır.

Mersin'e Adana ilinden gelenlerinin, sanayi kesiminde faaliyette buldukları ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında Adıyaman, Aksaray, K.Maraş, Karaman, Hatay, Ş.Urfa gibi illerden tarım kesiminde faal olanların oranı ise yüksek düzeydedir. Mersin'e, başka illerden gelenlerin oranı tarım kesimi erkekler de, %30.77, kadınlarda %35.11.sanayi kesiminde %28.72'lik bir düzeydedir.

Tablo - 5: Yerleşme Süreleri

YERLEŞME SÜRELERİ	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0 - 20 Yıl	55	32.55	15	15.96	2	1.94
3 - 5 Yıl	18	10.65	14	14.89	14	13.59
6- 10 Yıl	42	24.85	30	31.91	13	12.62
11 -14 Yıl	13	7.69	10	10.64	15	14.56
15-19Yıl	20	11.83	15	15.96	31	30.11
20+Yıl	21	12.43	10	10.64	25	24.27
Cevapsız	-	-	-	-	3	2.91
TOPLAM	169	100.00	94	100.00	103	100.00

Tablo 5’de tarım kesimi erkeklerden 0- 2 yıllık süreyle oturmakta olanların %32.54’lük oranla en fazla, kadınların % 15.96’lık bir orana sahip oldukları görülmektedir. Sanayi kesiminde ise %1.94’lük oranla en düşük seviyededir. Bu yerleşme süresi diliminde tarımda mevsimlik ve gezici işçilerin varlığı bu yoğunluğa sebep olmaktadır. Sanayi kesiminde, 10 yıl ve daha fazla süredir şehirde bulunanların toplam oranı % 54.37’dir. Bu durum sanayi işçisinden şehir hayatına dahil olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo - 6: Çalışma Durumu

ÇALIŞMA SÜRELERİ	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Günelikçi	104	45.41	100	77.52	-	-
3-4Aylık	4	1.75	-	-	-	-
6 Aylık	1	0.44	1	0.78	-	-
1 yıllık +	2	0.87	-	-	147	100.00
Başka	118	51.53	28	22.48	-	-
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Günelikçi olarak çalışan tarım kesimi işçilerin oranı % 45.41, kadınların % 77.52’dir. Bu durum, tarımda günelikçi başka bir deyimle yevmiyeciliğin yaygın bir çalışma biçimi olduğunu göstermektedir. 3- 6 aylık süreli çalışan tarım kesimi erkekler toplam % 3.06, kadınlar % 0.78 oranındadır. Sanayi kesimi işçileri ise daimi olup bir yıl ve daha fazla süreden beri çalışanların oranı % 100’dür.

“Başka” seçeneğine cevap verenlerin içinde icarcı ve yarıcı ortakçılık yaparak tarım işçiliği tanımına uygun düşer nitelikte olan ve toplam oranı erkeklerde % 51.53, kadınlarda % 21.71 olan tarım işçilerinde daha çok dikkat çekmektedir. Bunlar her ne kadar kendi hesaplarına çalışır görünseler de aynı zamanda başkalarına günelikçiliğe de gitmekte olduklarını ifade etmektedirler.

SOSYO-KÜLTÜREL HAYATTA DİN

Toplumun dinî yaşayışının sosyolojisi bakımından, orada münhasıran dinî inanç ve ibadetlerle ilgili tutum ve davranışların yanı sıra, sosyo-kültürel hayatın ahlâk, aile, iktisat, siyaset, eğlence... gibi çeşitli toplumsal kurum ve sistemler ve faaliyet alanları ve etkileşimine de değinmek gerekir.

1. DİN VE AİLE

Aile bütün insan toplumlarında bulunan ilk gruptan, insanın en derin ve köklü kısmen organik nitelikteki özelliklerine dayanan aile evrensel bir sosyal kurumdur.⁶ Aile-Din ilişkisine bakıldığında, çok tanrılı dinlerin geçerli olduğu gruplarda, aile ve aile ocağı olan ev, içinde dini tören ve tapınmaların yapıldığı yerlerdir. Üyeleri arasında kan bağına eklenen din birliği, onları sıkıca birbirine kenetlemiştir. Din bağı diğer bağlardan çok daha güçlü, etkili ve dayanışmalıdır.⁷

A- Aile İçi İlişkilerde Din

Din, sosyal kurumların hepsine birden etkide bulunan bir özelliğe sahip olup, ailenin de oluşumundan itibaren, sağlıklı bir biçimde devam etmesini sağlayarak sürekli bir etkileme içindedir. Din, ailenin kurulmasında ilk basamaklar sayılan nişan törenlerinde, daha sonra nikâh ve düğün törenlerinde de etkilerini gösterip bu tür sosyal olayların her birine dini ve sosyal birer olay olma niteliği kazandırdığı görülmektedir.

Ailenin teşekkülü olan evlilikte eşler arasında resmi veya hem dini, hem resmi nitelikte bir evlilik anlaşması (nikâh)'nın yapıldığı bilinmektedir.

Tablo- 7: Nikâh Türü Durumu

NİKAH TÜRÜ	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
Resmî	-	-	-	-	-	-
Dinî	15	9.03	10	11.37	6	4.17
Her ikisi	151	90.97	78	88.63	138	95.83
TOPLAM	166	100.00	88	100.00	144	100.00

Tablo 7'den deneklerin evlilikte dinî nikâhtan vazgeçemediklerini, büyük oranda her iki nikâhı birlikte yaptıkları anlaşılmaktadır. Yalnızca dinî nikâha sahip olanlar, en fazla tarım kesimi kadınlarda olup, % 11.37 oranındadır. Her iki nikâhın birlikte tercih edilmesinin yaygın olması, ilgili kanunun dini nikâhtan önce resmî nikâhı zorlaması ve toplumun beklentisinin bu yönde oluşması ile açıklanabilir. Ancak, araştırma grubu-

6 Sulhî, Dönmezer, Sosyoloji, Savaş Yay., 8. Basım, Ankara 1982, s.214.

7 Mehmet Taplamacıoğlu, Din Sosyolojisi, 3. Basım, A.Ü.İ.F.Yay., Ankara 1983, s.226.

muзда sadece resmî nikâhla evli deneklerde rastlanılmayışı, dinin tesir gücünün geçerliliğini korumakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Deneklerin eş seçiminde ortaya koydukları kriterler içinde dinî nitelikte olanların durumu tablo'da görülmektedir.

Tablo- 8: Evlenilecek Kimsede Aranılan Özellikler Durumu

EVLENİLECEK KİMSEDE ARANAN ÖZELLİKLER	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
Zenginlik, soyluluk, güzellik, yakışıklılık	9	14.28	9	21.95	1	14.29
Bilgili ve görgülü olmak	11	17.47	9	21.95	5	71.42
Dine bağlılık	27	42.86	16	39.03	1	14.29
Başka	13	20.63	6	14.63	-	-
Cevapsız	3	4.76	1	2.44	-	-
TOPLAM	63	100.00	41	100.00	7	100.00

Görüldüğü gibi, bilgili ve görgülü olma özelliği sanayi kesiminde yüksek orandadır. Bunun yanında dine bağlılık özelliği % 14.29 olup en yüksek yüzyededir. Tarım kesiminde bu özelliği tercih edenlerin oranının yüksek olması da tarımdan sanayiye doğru dinî değişimin yönünü ve derecesini açıklamaktadır.

Tablo- 9: Kız-Erkek Beraberliğine Karşı Tutumlar

KIZ-ERKEK BERABERLİĞİNE KARŞI TUTUMLAR	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
Normal	55	24.02	52	40.31	23	15.65
Ayıp	54	23.58	22	17.05	26	17.69
Günah	83	36.24	32	24.81	59	40.14
Başka	31	13.54	22	17.05	32	21.76
Cevapsız	6	2.62	1	0.78	7	4.76
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo 9'da görüldüğü gibi, evli olmayan kız ve erkeklerin beraber olmalarını diğer bir tanımla flört etmelerini "normal" görenlerin tarım kesiminde yüksek oranda, sanayi kesimde düşük düzeyde olması, günah

diyenler tarım kesiminde düşük, sanayi kesiminde yüksek olduğu tespit edilmiş olup, elde ettiğimiz bulgulardan farklı bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun da toplumda var olan durumun ortaya konulması bakımından önemi bulunmaktadır. Bununla birlikte tarım kesimi kadınlarda “normal” olarak görenlerinin oranının % 40.31 düzeyinde olmasını, bu kesimde kadınların, kadın- erkek ilişkisinde toplumdan gördükleri sosyal baskıya bir tepkinin sonucu olarak açıklamak mümkündür.

1. Eş ve Çocuklarla İlgili Tutumlar

Ailede eşler, karşılıklı haklar ve sorumlulukları paylaşırken, çocuklara karşıda sorumluluk sahibidirler. Çocuğun yetişmesinde ve eğitiminde öncelikle anne- baba sorumludur.

Tablo- 10: Örtünme Durumu

EŞLERİN GİYİMİNE İLGİ DURUMU	TARIM		SANAYİ	
	Sayı	%	Sayı	%
Kendi isteğiyle örtünür	66	43.42	95	67.86
İstedğim için örtünür	46	30.26	9	6.43
Karışmıyorum	22	14.47	16	11.43
Örtünmeye izin vermiyor	-	-	-	-
Başka	15	9.87	6	4.29
Cevapsız	3	1.97	8	5.71
TOPLAM	152	100.00	140	100.00

Görüldüğü gibi, kendi isteğiyle örtünür diyenler tarım kesiminde % 43.42, sanayi kesiminde % 67.86 oranındadır. İstedğim için örtünür diyenler, tarım kesiminde % 6.43 oranındadır. Kendi isteği ile örtünenlerin sanayi kesiminde, tarım kesiminin önüne geçmesini, tarımda eşin giyimine etki edenlerin oranındaki yüksek düzeye bağlamak mümkündür. Kırsal alan erkeğinin daha otoriter, baskıcı olma eğiliminin sanayi kesiminde daha düşük oranda olduğunu % 6. 43 oranında eşine etki ederek örtündüğünü ileri sürenlerle açıklamak mümkündür. Sanayi kesiminde deneklerde % 4.29 oranında bir grubun eşinin örtünmesine izin vermemekte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 11'den görüldüğü gibi, deneklerden kızı için kendi isteğiyle örtünür diyenler, tarım kesiminde % 30.13; sanayi kesiminde, % 45.45 oranındadır. İstedğim için örtünür diyenler, tarım kesiminde % 28.85; sanayi kesiminde, % 24.39 oranındadır. Tarım kesiminde erkeklerin oto-

Tablo- 11: Kızın Giyimine İlgili Durumu

KIZIN GİYİMİNE İLGI DURUMU	TARIM		SANAYİ	
	Sayı	%	Sayı	%
Kendi isteğiyle örtünür	47	30.13	60	45.45
İstedğim için örtünür	45	28.85	19	14.39
Karışmıyorum	13	8.33	26	19.70
Örtünmeye izin vermiyor	-	-	5	3.79
Başka	50	32.05	17	12.88
Cevapsız	1	0.64	5	3.79
TOPLAM	156	100.00	132	100.00

riter baskıcı tutuma sahip oluŖları ortaya çıkmakta; karışmıyorum diyenlerin tarımda, % 8.33 oranında iken, % sanayi kesiminde % 19.70 oranında olması da bu durumu desteklemektedir. Örtünmeye izin vermeyenlere, yalnızca sanayi kesiminde rastlanmış olup, % 3.79 oranındadır. Şimdiye kadar, inançlar, ibadetler ve dinî tutumlarla ilgili tablolarda belirginlik kazanan bu oran dine tamamen karşı olanları ifade etmektedir diyebiliriz.

Tablo- 12: İsim Verme Durumu

İSİM DURUMU	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Dinî isim	57	37.50	22	24.18	44	34.10
Aile büyüklerinin ismi	56	36.84	42	46.15	45	34.88
Güncel isimler	21	13.82	17	18.68	31	24.04
Başka	17	11.18	10	10.99	6	4.65
Cevapsız	1	0.66	-	-	3	2.33
TOPLAM	152	100.00	91	100.00	129	100.00

Tablo 12'de görüleceği gibi, çocuklarına dinî isimler seçenlerin dine eğilimlerinin bu tutumlarına bağılı oranda olduğu varsayılırsa, tarım kesimi erkeklerle sanayi kesimi erkekleri arasında % 3.00 gibi bir değışme ortaya çıkmaktadır. Güncel isim seçme bakımından sanayi kesiminin, % 24.04 oranında olması bu değışmeyi daha da belirginleştirmektedir.

Dinî ve geleneklere bağılılık duygusunun dışında olan güncel isim seçimi, yaşayan ünlüler, artistler, sporcular, şarkıcılar vb. ile ilgili olmakta bunlara ilgi düzeyinin artması ise toplum da dinî değer ve geleneklerin değışmesinin yönünü göstermektedir diyebiliriz.

2. Anne-Baba ve Komşularla İlişkiler İle İlgili Tutumlar

Din, sosyal ilişkilere kurallar koyup, bu ilişkilerin düzenli olarak sürdürülmesini gaye edinmiştir. İslâm dini neslin (insan soyunu) devamını istemiş, aile kurumunu sağlam esaslarla temellendirilmiştir. Dini hayatın unsurlarını oluşturan anne- baba ve çocuklar arası karşılıklı hak ve görev komşuluk ilişkilerinde deneklerin dini tutumları ili ilgili sorularla işçilerin bu bağlamda ki dini yaşayışları yani, dinin gereğine uygun davranabilmeleri sorgulanmak istenmiştir.

Komşular, birbirine en yakın aileler ve bu ailenin fertleridir. İslam dini komşuları en yakın akraba ve hısımlarla birlikte değerlendirir. “Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Sonra anaya ve babaya iyilik edin, akrabaya da, öksüzlere de, yoksullara da, yakın komşuya da, yakın arkadaşına da, yolda kalmışlara, ellerinizdeki kölelere de...”⁸

Özellikle günümüzde, şehirleşmenin ve sanayinin büyük şehirlere topladığı insan kalabalıkları, mutlaka İslam’ın komşu hakkı ve vazifesi hakkındaki sunduğu değerlere sarılmağa mecburdur. Aksi takdirde, çağdaş teknolojinin ve ekonominin düzensizlikleri içinde sinir krizleri geçiren topluluklar, birbirilerini yemeye her zaman hazır vaziyettedirler. Onları birbirine bağlayacak, aralarında bütünleşmeyi sağlayacak din kurallarıdır.⁹

Tablo- 13: Ziyaret Durumu İle İlgili Tutumlar

8 Kur’ân, Nisa, 36.

9 M. Aydın, İslam Dini İlmihali, Hibâş Yay., Konya 1984, s.346.

Tarım kesiminde hiç ziyaret etmeyenler, % 5.00 düzeyinde olup, bu durumu kırsal alanda erkek çocukları kızlardan üstün tutmaları, mirastan doğan anlaşmazlık vb. gibi sebeplerle açıklamak mümkündür. Tarım kesimi kadınlardan daha seyrek ziyaret edenlerin, % 19.12'lik oranı kadınların yakın akrabalarını ziyarette yeterli fırsata sahip olmadığı yönünde açıklanabilir.

Tablo- 14: Komşuları Ziyaret Durumu

EVLİLERİN KOMŞULARI ZİYARET DURUMU	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Her gün, haftada birkaç gün, haftada bir.	108	67.08	72	81.82	69	47.92
Ayda bir dinî bayramlarda, daha seyrek	31	19.26	13	14.77	70	48.61
Hiç.	7	4.35	2	2.27	-	-
Başka.	11	6.83	1	1.14	4	2.78
Cevapsız.	4	2.48	-	-	1	0.69
TOPLAM	161	100.00	88	100.00	144	100.00

Tablo 14'de görüldüğü gibi, evli deneklerden, çok sık denebilecek aralıklarla (Her gün, haftada bir veya daha çok) komşuları ziyaret edenlerin, tarım kesimi erkekler, % 67.08, kadınlar % 81.82; sanayi kesiminde, % 47.92 oranındadır. Komşu ziyaretlerinde ve komşuluk ilişkilerindeki kırsal alan-şehir farklılıklarının sonucu bu oranlarda ortaya çıkmış olup, tarım ve sanayi kesimleri arasında % 20.00'lik bir farklılaşma görülmektedir. Kapalı toplum hayatında yer alan kadının yegâne sosyal ilişkisi komşuluk ilişkisi olup, % 81.82 oranındaki komşu ziyaretlerini bunun sonucu olarak görebiliriz.

Deneklerin komşu ziyaretleri durumu, daha az sıklıkta (ayda bir dinî bayramlarda, daha seyrek) komşularını ziyaret edenlerin tarım kesiminde oranları düşük düzeylerde iken, sanayi kesiminden yüksek düzeydedir. Anne- baba ziyaretleri, tarım kesiminde yoğunluk kazanırken komşuluk ziyaretleri, sanayi kesiminde yoğunluk göstermektedir. Bu durum kırsal alanda anne- babaya daha yakın oluşu, şehirde ise tarım kesiminden sanayiye geçişle fertlerin ailelerden uzak kalması sonucu ailenin yerine komşuluk ilişkilerine önem verilmesinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır diyebiliriz.

B- Ailenin Dindarlığı ve İbadete Etkisi

Ailenin ferdin gerek sosyal, gerekse dini hayatına etkisi, fonksiyonu- nu yerine getirmesi ile ilgili olumlu ve olumsuz sonuçlar ortaya koyacak- tır. Bu anlam da dinî ve kollektif hayatta ailenin kazandıracığı inançlar, tutum ve davranışlar, temelli ve kalıcı izler bırakacağı muhakkaktır.

Tablo- 15: Ailenin Dindarlığı ve İbadete Etkisi Durumu

AİLENİN DINDARLIĞI İLE İLGİLİ DURUM	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Çok dindar, dindar.	147	64.19	75	58.14	57	38.78
Orta derecede dindar, Dine ilgisi az	79	34.50	52	40.31	86	58.50
Hiç	-	-	-	-	-	-
Başka	3	1.31	2	1.55	-	-
Cevapsız	-	-	-	-	4	2.72
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo 15’de görüldüğü gibi, deneklerden kendini çok dindar veya dindar görenler, tarım kesimi erkekler, % 64.19, kadınlar % 58.14, sanayi kesiminde % 38.78 oranındadır. Orta derece de dindar, dinle ilgisi az olarak görenler, sırasıyla, % 34.50, % 40.31, % 58.50 oranlarındadır. Bu durumda, sanayi kesimine nazaran, tarım kesiminde ailelerin dindarlığı oranının yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ailenin ibadet yapmaya etkisi durumunda, deneklerden ailesini ibadet yapmaya her zaman etki ettiğini söyleyenler tarım kesimi erkekler, % 58.92, kadınlar, % 58.92, sanayi kesimi % 9.52 oranındadır. Bazen ya da genellikle etkide bulunanlar, tarım kesimi erkekler, % 25.76, kadınlar % 30.23, sanayi kesiminde, % 36.06 oranındadır.

Bu durumda, her zaman etki edenlerin tarım kesiminde yüksek oranda, sanayide çok düşük oranda olduğu, bunun yanı sıra zaman zaman etkili olanların en yüksek oranda sanayi kesiminde bulunması ve yine sanayi kesiminde, hiç bir zaman etkide bulunmaz diyenlerin % 53.06, tarım kesiminde, % 10.00’lar da seyretmesi de ailenin dine etkisinin sanayileşme ile ters orantılı olduğu ortaya çıkmaktadır. Böylece, gelenek içinde daha çok aile büyüklerinin etkileri ile şekillenen ibadet hayatı şehir hayatına geçişle, aile tarafından oluşturulan baskının kaybolduğu, daha serbest ve hatta gevşetici şartlar ortamında, yoğunluğunu kaybetmekte olduğu anlaşılmaktadır.

II. DİN VE EĞİTİM

1. Din Eğitimi ve Mahiyeti

İnsanların ferdiyet ve şahsiyetinin sağlam bir şekilde teşekkülü ve gelişmesi bakımından da her seviye ve yaştaki insanlara din eğitimi verilmelidir. Çünkü insan şahsiyeti “Sonsuz Varlık” huzurunda hem cinsleriyle yan yana duyduğu varlık hissi ile gelişir ve bütünleşir. Bu manada şahsiyetin teşekkülü ve gelişmesinde dinin rolü en önde gelir. Hans Freyer’in büyük bir vukufuyla belirttiği gibi, çağımızda bin bir ihtisas dalı arasında şahsiyeti iyi teşekkül edememiş yahut dağılmış ve parçalanmış bir şahsiyete sahip insanı bütünleştiren dindir. İnsana bu şahsiyeti ne ilim verebilir ne de ahlâk. Bu ancak dinin sosyalleşmesi ile verilebilir.⁹

Din için birim insandır ve onun, her insanı biçimlendireceği şahsiyet değerleri vardır. Öyle ise, din eğitiminin ihmal edeceği ne farklı yaş grupları, ne de farklı sosyal kümeler söz konusu olabilir. Çocuğa din eğitimi gereklidir, gence gereklidir, ergin insana gereklidir, yaşlıya gereklidir. Doğumdan ölüme bir şahsiyet çizgisidir insanın. Aynı şekilde, zengin, fakir, işçi, patron, erkek, kadın, her mesleğin, her cinsin insani boyutunu din eğitimi belirler¹⁰

Din eğitiminin insanlardaki ruhî sıkıntıları gidereceğini, toplumla bütünleşmesini sağlayacağını, böylece eğitim ve öğretimden beklenen gayeye ulaşabileceğini söylemek mümkündür.

2. İşçilerde Din ile ve Dini Bilgi Edinme ile İlgili Tutumlar

Toplumda var olan dinle ilgili kanaat ve düşüncelerin işçi kesiminde ki dağılımı şöyledir.

Tablo 16’dan anlaşılacağı gibi, bu dünya ile ilgili (saadete erme, moral kazanma şeklinde) görenlerin sanayi kesiminde ki oranının yüksek düzeyde ve dini, âhiret için gerekli görenlerin oranının önceki durumun aksine düşük düzeyde olması, tarımdan sanayiye geçişle birlikte, sanayileşme ve şehirleşmenin sonucu olarak, “uhrevîlik”ten, “dünyevileşme” (seculerite)’ye yönelindiğini ortaya koymaktadır. Ancak, İslam dininin, “dünya ve âhiret” dengesini sağlamaya dayalı olduğu bilinmektedir. Sa-

9 S. Hayri Bolay, “Din Eğitiminin Şumûlü”, I. Din Eğitimi Semineri, Ankara 23- 25 Nisan 1981, s. 99.

10 Ahmet Taşgetiren, “Din Eğitimi” Altınoluk Dergisi, İstanbul, Kasım, 1990, s.45.

Tablo- 16: Dine İhtiyaç Durumu

DİNE İHTİYAÇ DURUMU	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
Dünyada saadete erme	19	8.30	5	3.88	24	16.33
Kötü günde moral kaynağı	11	4.80	1	0.78	11	7.48
Ahiret için	63	27.51	39	30.23	9	6.12
Her iki dünya için	132	57.64	83	64.33	86	58.50
Dine gerek yok	-	-	-	-	1	0.68
Başka	3	1.31	1	0.78	5	3.40
Cevapsız	1	0.44	-	-	11	7.49
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

nayileşmenin sebep olduğu sosyal problemlerin başında gelen “dinî kriz”-lerin seculer bir din anlayışının toplum da yaygınlık kazanmasından çıktığını söyleyebiliriz. Deneklerin dinî bilgiye ihtiyaç duyma ile ilgili tutumlarının dağılımı tablo’da gösterilmiştir.

Tablo- 17: Dinî Bilgiye İhtiyaç Durumu

DİNİ BİLGİYE İHTİYAÇ DURUMU	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
İhtiyaç duyuyorum	219	95.63	117	90.70	115	78.24
Kısmen ihtiyaç duyuyorum	-	-	6	4.65	13	8.84
Yeterli bilgiyi aldığım için						
İhtiyacım yok.	8	3.49	6	4.65	8	5.44
Gereksiz görüyorum	1	0.44	-	-	5	3.40
Cevapsız	1	0.44	-	-	6	4.08
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo 17’de görüldüğü gibi, deneklerden dinî bilgiye ihtiyaç duymakta olanların oranı oldukça yüksek düzeydedir. Tarım kesimi erkekler ile sanayi kesimi arasında % 17.39 oranında farklılık bulunmaktadır. Kısmen ihtiyaç duyanlar, yeterli bilgi aldığı için istemeyenler ve gereksiz görenlerin oranları da sanayi kesiminde nisbî artış göstermektedir.

Bu durumda, dine ve dinî hayatla ilgili olarak sanayi kesimindeki problemler, tarım kesiminden daha yoğun görülmekte iken, tarım kesiminde dinî bilgiye ihtiyaç duymayı, hem dine ilginin yoğunluğuna, hem de gerçek dini, dinin asıl ve esasına uygun olarak eksiksiz öğrenebilmeye istekli oluşlarıyla açıklayabiliriz.

Tablo- 18: Çocuğa Dinî Eğitim Verme Durumu

DİNİ EĞİTİM DURUMU	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
Tamamen dinî eğitim veriyor	37	24.34	4	4.82	14	10.94
Gereği kadar dinî eğitim veriyor	106	69.74	78	93.98	94	73.43
Hiç dinî eğitim vermiyor	2	1.32	-	-	10	7.82
Başka	7	4.60	1	1.20	7	5.47
Cevapsız	-	-	-	-	3	2.34
TOPLAM	152	100.00	83	100.00	128	100.00

Tamamen dinî eğitim verenler; tarım kesimi erkekler, %24.34; sanayi kesiminde %10.94 oranındadır. Bu durum, aynı zamanda deneklerden bu oranlardaki kimselerin, çocuklarının tamamen dine bağlı olarak yetişmelerini isteyen” ateşli dindar” olarak tanımlayabileceğimiz bir grubun varlığını ortaya koymaktadır.

Gereği kadar dinî eğitim veriyorum diyenlerin oranında kesimler arası büyük farklılıklar görülmekte olup, bu da toplum da yaygın ve geçerlilikte olan, ne kadar olsa kabul eden kesimi temsil eden bir anlayıştır diyebiliriz.

Hiç dinî eğitim vermeyenler, sanayi kesiminde %7.82 oranındadır. Bu oran dine tamamen ilgisiz ve karşı olanları kapsar niteliktedir.

III. DİNİ GRUPLAR, KURUM VE TOPLUMLA İLGİLİ TUTUMLAR

1. Dinî Gruba ve Kurumlara İlişkin Tutumlar

Dinî grup ve tarikatlar mensup olma ile dinî hayattaki, inanç, ibadet ve pratiklerin yoğunluğu arasında doğrudan bir ilişkinin var olduğu kabul edilebilir.

Tasavvuf ehli olarak bilenen tarikat mensuplarının (müritlerin) irşad-ı kâmil (şeyhin) in rehberliğinde İslam dini sınırları içinde kalarak samimî bir aşk ve heyecanla dinî tecrübe yaşayanların, dinî hayat bakımından “ateşli birer dindar” oldukları gözlenmektedir.

Tablo 19’da görüldüğü gibi, tarım kesimi erkeklerde, % 12.22, kadınlarda, % 7.75, sanayi kesiminde, % 5.44 oranında tarikat mensubu olup, tarım kesimi ile sanayi kesiminde görülen farklılık, tarım kesiminde cinsler (kadın- erkek) arasında da bulunmaktadır. Mülâkatlarımız da bu

Tablo- 19: Dinî Gruba mensup Olma Durumu

DİNİ GRUBA MENSUP OLMA DURUMU	TARIM				SANAYİ Sayı %	
	ERKEK		KADIN			
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	28	12.23	10	7.75	8	5.44
Hayır	200	87.34	118	91.47	132	89.80
Cevapsız	1	0.44	1	0.78	7	4.76
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

deneklerin, dinî heyecanının, dine ait bilgi ve motifleri daha çok ortaya koymaları (dua, zikir, tespih vb.) ile yüksek düzeyde olduklarını gözlemlediğimizi belirtmemiz gerekir.

Tablo- 20: Dinî Kurum ve Kuruluşlar da Aktif Görev Alma Durumu

DİNİ KURUMLARDA GÖREV ALMA DURUMU	TARIM				SANAYİ Sayı %	
	ERKEK		KADIN			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	25	10.92	2	1.55	12	8.16
Hayır	203	88.65	126	97.67	131	89.12
Cevapsız	1	0.44	1	0.78	4	2.72
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo 20’de görüldüğü gibi, deneklerden dini kurum ve kuruluşlarda aktif görev alanlar, tarım kesimi erkekler, % 1.55, sanayi kesimi, % 8.16 oranlarında olup, kesimler arasında az da olsa tarım kesimi lehinde farklılık görülmektedir.

Tarım kesiminde kadınların oranının çok düşük düzeyde olmasını, kırsal alanda kadının böyle teşekkül ve faaliyetlere aktif olarak katılmasının sosyal çevre baskısıyla mümkün olmadığı şeklinde açıklayabiliriz. Dinî heyecan bakımından, hayır işleme duygusuyla kadınların daha çok dini yardımda bulunmakta oldukları ve bunun kırsal alanda yaygın olduğu da bilinmektedir.

2. İşçinin Toplumda Kendini Değerlendirmesine İlişkin Tutumlar

Kesimler arasında, işçinin kendini toplum üyesi olma bakımından, değerlendirmesinde farklılaşmanın olabileceği varsayılabilir.

Tablo- 21: Toplumda işçinin Kendisi ile İlgili Tutumla

TOPLUMDA İŞÇİNİN KENDİSİ İLE İLGİLİ TUTUMLARI	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Mersin'li	25	10.91	22	17.05	4	2.72
Geldiği yer	39	17.03	26	20.16	6	4.08
İşçi	36	15.72	22	17.05	32	21.78
Müslüman	59	25.77	29	22.48	51	34.69
Türk	67	29.26	26	20.16	48	32.65
Cevapsız	3	1.31	4	3.10	6	4.08
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo 21’de görüldüğü gibi, deneklerden, tarım kesimi erkeklerde, % 25.77, kadınlar, % 22.48, sanayi kesiminde, % 34.69 oranlarında işçi sosyal kimliğini “Müslümanlık” tan almaktadır. Bu durum dinin sanayi kesiminde tesir gücünün var olduğunu ve dinin sosyal anlamının geçerliliğini ortaya koymaktadır.

İkinci derecede yoğunluk, “Türklük” ten sosyal kimlik almakta olanlardır. “İşçilik” ten sosyal kimlik alanlar, sanayi kesiminde en fazla düzeyde olup % 21.00 oranındadır. Kendinin “geldiği yere” ait olduğunu belirtenler, tarım kesiminde erkekler % 17.03, kadınlar, % 20.16 oranındadır. Denekleri genelde şehir merkezine dışarıdan gelmelerine bağlı olarak “Mersin’li” kimliğini taşıyanlar en az sanayi kesiminde olup, %2.72 oranındadır. Bu sanayi işçilerinin şehirde yaşamalarına rağmen şehirli kimliğinden çok, dine, milliyete, sınıfa ve doğduğu yere ait olduğunu ortaya koyar.

İddia edildiği gibi işçilerde, sınıf şuuru yüksek ve yaygın düzeyde olmayıp, sanayi kesimi de dâhil, ancak üçüncü derecede görülmektedir. İzmir’de yapılan Sosyolojik bir araştırmada sanayide sosyal kimliğini “Müslümanlık” tan alanların % 40.00’a yakın oranda olduğunu, “işçilik” ten alanların oranlarının % 6.00 olarak vermektedir.¹¹

Deneklerin, toplumda siyasî tercihlerinde dindar olan adaya ilgileri ile dinî kimlik taşıma yada din hayatı ve dindarlıkları ile doğrudan bir ilişkinin olabileceği düşünülebilir.

Oy kullanmada adayın dindarlığına bakar mısınız? Sorusuna evet diyenler, tarım kesimi, erkekler % 43.88, kadınlar % 40.00, sanayi kesimi %23.13 oranındadır. Bu durum da sanayi kesiminde “dindar” adayı tercih tarım kesimdeki ilginin yanı sıra yakın bir düzeydedir. Sanayi kesiminde % 25.85 oranında da “kısmen” diyerek, “hayır” diyenlerden farklı tutum-

Tablo- 22: Oy Kullanma da Adayın Dindarlığına Bakma Durumu

OY KULLANMADA ADAYIN DİNDARLIĞINA BAKAR MISINIZ?	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	86	43.88	38	40.00	34	23.13
Kısmen	7	3.57	8	8.42	38	25.85
Hayır	98	50.00	49	51.58	72	48.98
Cevapsız	5	2.55	-	-	3	2.04
TOPLAM	196	100.00	95	100.00	147	100.00

da olanların birlikte düşündüğümüzde, tarım kesimi düzeyine ulaşmakla, sanayi kesiminde kararsızların varlığı, tarımdan sanayiye doğru ortaya çıkan dinî ve sosyal alanlarda ki değişmeyi açıklamaktadır diyebiliriz.

Araştırmamızın genel konusu hakkında deneklerin görüşlerine başvurup, elde ettiğimiz bulgularla karşılaştırmak gayesiyle, deneklerin toplumumuzda dinî yaşayışın zayıflamakta olduğuna ilişkin tutumları da öğrenilmek istenmiştir.

Tablo- 23: Toplumda Dinî Yaşayışın Zayıflama Durumu

TOPLUMDA DİNİ YAŞAYIŞIN ZAYIFLAMA DURUMU	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	181	79.04	96	74.42	69	46.94
Kısmen	14	6.11	15	11.63	31	21.08
Hayır	34	14.85	18	13.95	47	31.97
Cevapsız	-	-	-	-	1	0.68
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Deneklerden, toplumda dinî yaşayışın zayıflamakta olduğu anlamında “Evet” diyenler, tarım kesimi erkekler % 79.04, kadınlar, %74.42, sanayi kesiminde %46.94 oranındadır. “Hayır” diyenler, tarım kesimi erkekler % 14.85, kadınlar % 13.95, sanayi kesiminde % 31.97 oranındadır.

Bu durumda, tarım kesiminde dinî hayat bakımından ilgi ve eğilim, sanayi kesimine oranla hep yüksek düzeyde iken, dinî yaşayışın zayıflamakta olduğunu belirtenler tarım kesiminde yüksek düzeydedir. Bunun aksine genel olarak dinî bilgi ve eğilimleri düşük düzeyde olduğu sanayi kesiminde, toplumda dinî yaşayışın zayıflamakta olduğunu kabul etmeyenlerin oranı yüksek düzeydedir.

Sanayi ve tarım kesimleri bakımından araştırmamızda elde ettiğimiz bulguların farklılığı, ilgili soru ile her iki kesimde görüşlerin ters yönde ilişki göstermesi, bu tespitin gerçekliğini ortaya koymaktadır. Çünkü, dine ilgisiz ve karşı olanlar herhangi bir durumda dinî gelişme ve ilerlemeye itiraz ederek, “dinin toplumda çok etkili olduğunu, sakıncalı olacağını” iddia ettiklerine pek çok rastlanmaktadır.

Dine ilgi ve eğilimleri fazla olanlarda “daha çok dindar olunmasını, dinin kendilerinin yaşadığı dönem gibi kuvvetli ve yoğun olarak yaşanmasını, değişik dinî gruplar da en iyi kendilerinin dini yaşayıp, dine hizmet ettikleri” gibi görüş ve kanaatler yaygın olup, yaşanan dinî hayatı ve dinî gelişmeleri eksik, hatta gün geçtikçe zayıflamakta olduğunu ileri sürme eğilimleri de yaygındır. Ancak alan araştırmalarıyla toplumda var olan durumlar tespit edilerek, gerçeklik yakalanıp, gerekli önlemler de var olan problemlerin çözümünü sağlayabilir.

3. İşçilerin Yaşamlarına İlişkin Diğer Başlıca Tutumlar

Batıl inançlara inanma, sigara ve alkollü içki kullanma, boş zamanları değerlendirme, arkadaş olunacak kişinin özelliklerine ilişkin, zenginlik ve zengin olmaya ilişkin tutumlarla ilgili sorular yöneltilmiş ve pek çok önemli bulgular elde edilmiş, yorumlanmıştır.

a. Batıl inançlara inanma ile ilgili tutumlar

Deneklerin dinî hayatlarında, kesimlere göre büyü, hurâfe vb. inançlara bağlanma ve ilgi düzeyinde farklılıklar olmaktadır. Geleneksel dindarlıkta önemli derecede ilgi odağı olan bu inanışların, kentsel toplum yapısına geçişle, değişme ve gerileme gösterdiği söylenebilir. Tablo’da bu tutumun dağılımı gösterilmiştir.

Tablo -24: Batıl inançlara inanma durumu

BATIL İNANÇLAR	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Nazar Çarpılma, Cinli olmak	136	59.39	66	51.16	66	44.90
Büyü, Sihir, Muska	89	38.86	53	41.08	16	10.88
Şans,Kısmet, Fal	134	58.51	49	37.98	55	37.41
Hiçbiri	54	23.58	48	37.21	37	25.17
Cevapsız	1	0.44	-	-	3	2.04
TOPLAM	414	180.78	216	167.43	177	120.40

Açıklama: Denekler birden çok seçeneği cevaplamışlardır

Tablo 24'de görüldüğü gibi, nazar, çarpılma ve cinli olmaya inananların her iki kesimde de oranı en yüksek düzeydedir. Tarım kesimi erkekler, % 59.39; kadınlar, % 51.16; sanayi kesiminde, % 44.90 oranındadır. Şans, kısmet ve fal'a inananların oranı da yüksek düzeyde olup, ikinci sırada yer almaktadır. Büyü, sihir ve muska'ya olan ilgi düzeyi, tarım kesiminde % 40'a yakın düzeyde iken sanayi kesiminde % 10.88 oranındadır. Kırsal alan yaşam biçiminde halk sağlığı ve tedavisinde başvurulan büyü, sihir ve muska, aynı zamanda olmasını istedikleri arzularının yerine getirilmesinde de başvurulan çareler olarak yaygınlık gösterirken; kentsel, yaşamda, ilmin ve doktorluğun geçerli ve ulaşılabilir imkânlarının olması gibi sebeplerle büyü, sihir ve muskaya ilgi ve eğilimi azaltıp, yarar sağladığına da inanılmamakta olduğunu söyleyebiliriz.

b. Sigara ve alkollü içki kullanma ile ilgili tutumlar

Tablo- 25: Sigara ve alkollü içki kullanma durumu

SİGARA VE ALKOLLÜ İÇKİ KULLANMA DURUMU	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
SİGARA						
Devamlı	112	48.91	8	6.20	72	48.98
Ara sıra	19	8.30	1	0.78	14	9.53
Çok seyrek	6	2.62	-	-	16	10.88
Hiç	92	40.17	120	93.02	42	28.57
Cevapsız	-	-	-	-	3	2.04
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00
ALKOL						
Devamlı	4	1.75	-	-	7	4.76
Ara sıra	11	4.80	-	-	29	19.73
Çok seyrek	29	12.66	-	-	35	23.81
Hiç	185	80.79	129	100.00	73	49.66
Cevapsız	-	-	-	-	3	2.04
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo 25'de görüldüğü gibi, deneklerden sigarayı devamlı kullananlar, her iki kesimde erkeklerdeki oran % 48.90'dır. Tarım kesimi kadınlar ise % 6.20 oranındadır. Hiç kullanmayanlar, tarım kesimi erkekler, % 40.17; kadınlar, % 93.02; sanayi kesiminde % 28.57 oranındadır.

Deneklerden alkol kullanımına kadınlarda hiç rastlanılmayıp, erkeklerden tarım kesiminde, % 1.75; sanayi kesiminde % 4.76 oranlarında de-

vamlı kullananlar görülmektedir. Sanayi kesiminde alkol kullanımı oranı yüksek düzeyde seyretmektedir. Hiç kullanmayanların oranı tarım kesimi erkeklerde % 80.79 iken, sanayi kesiminde, % 49.66 oranına düşerken sanayileşme ve kentleşmenin alkol bağımlılığına sebep olduğu kısmen de olsa söylenebilir. Çünkü bu kesimde devamlı, ara sıra ve çok seyrek olarak alkol kullananların oranı toplamı % 48.30 arasında olup, hiç kullanmayanlara eşittir.

Bu durumda dinî bakımdan yasak olan içki kullanılmasının bu düzeyde olması, bu kesimde dinî hayatın niteliğini (dinî emirlere bağlılık, inanç bütünlüğü ve pratikleri uygulama bakımından) anlamamızda yeterli açıklama getirirken; sanayi kesiminde dinî krizlerin yaşandığını, dine ilgi ve eğilimin azaldığını söyleyebilir.

c. Boş zamanlar değerlendirme ile ilgili tutumlar:

Tablo- 26: Boş zamanları değerlendirme durumu

BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRME FAALİYETLERİ	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Gezme	9	3.93	-	-	9	6.12
Spor, Av	30	13.10	-	-	14	9.52
Ev işleri	14	6.11	62	48.06	5	3.40
Kahvehane	77	33.62	-	-	28	19.05
Radyo Teyp TV.	61	26.64	32	24.81	39	26.53
Kitap Okuma	5	2.18	4	3.10	14	9.52
Kur'an Okuma	7	3.06	-	-	6	4.08
İçki içme	1	0.44	-	-	2	1.36
Başka	23	10.04	31	24.03	11	7.48
Cevapsız	3	1.31	-	-	19	12.94
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo' 26 da tarım kesimi erkeklerde boş zamanları değerlendirme faaliyetleri arasında "Kahvehane" ye gidip oturmak, % 33.62 oranıyla en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Kahvehanede oturmak sanayi kesiminde % 19.05 oranında ikinci derecede iken, % 26.53'lük oranda Radyo-Teyp, TV. gibi kitle iletişim araçlarını izleyenler birinci derecede yoğunluk göstermektedir. Kitap okuma faaliyeti de % 9.52 oranında olup, tarım kesimindeki % 3.00 orana nazaran bir hayli yoğun kabul edilebilir. Kadınlardan en yoğun faaliyet % 48.06 oranında ev işleri ile uğraşmak, ondan sonra % 24.81 oranında Radyo-Teyp, TV izlemek gelmektedir.

Dinî hayatla doğrudan ilgili olarak Kur' an okumak Tarım kesimi erkekler % 3.06; sanayi kesiminde % 4.08 oranındadır.

d. Arkadaş olunacak kişinin özelliklerine ilişkin tutumlar

Arkadaş ve arkadaş grubunun ferdin dinî ve sosyal kişilik kazanmasında doğrudan etkili olduğu, arkadaş ve arkadaş gruplarındaki ortak duygu, düşünce, tavır ve davranışlardan anlaşılmalıdır. İnsan, iyi ve dürüst bir kimse ile arkadaş olduğu zaman bu yönde alışkanlıklara yöneleceği, hatta bu özellikleri birlikte paylaşacağı bilinmelidir.

Deneklerin arkadaş olunacak kişinin özelliklerine ilginin yönü onların dinî inanç, duygu ve düşünce ibadet ve pratiklerine etkileyici nitelikte olacağı düşünülebilir.

Tablo- 27: Arkadaş olunacak kişinin özellikleri durumu

ARKADAŞ OLUNACAK KİŞİNİN ÖZELLİKLERİ	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
Bilgili, görgülü, ağır başlı, zengin, samimi, çalışkan ve cesur	73	31.88	43	33.33	106	72.11
Dine bağlı	74	32.32	31	24.03	29	19.73
Sempatik ve güler yüzlü	2	0.87	7	5.43	7	4.76
Başka	78	34.06	46	35.66	4	2.72
Cevapsız	2	0.87	2	1.55	1	0.68
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo 27'de görüldüğü gibi, arkadaş olunacak kişide dine bağlılık özelliğini arayanlar tarım kesimi erkeklerde en fazla oranda olup, % 32.32 oranındadır. Tarım kesimi kadınlar, % 24.03; sanayi kesiminde, % 19.73 oranlarındadır. Buna karşılık, diğer özellikler, tarım kesimi kadınlar ve sanayi kesiminde yüksek düzeydedir.

Bu durumda arkadaşta aranan özelliklerden dine bağlı olmak önemli bir yer tutmakta olduğu ortaya çıkmaktadır.

e. Başarıya ulaşmada gerekli olan özelliklere ilişkin tutumlar:

İnsanın hayatta başarılı olmasına etki eden pek çok faktörler bulunmaktadır. Fertlerin kendilerini başarıya götürecekt faktörü seçmedeki tutumları ile dinî hayatları arasında bir ilişki varsayılabilir.

Tablo- 28: Başarıya ulaşmada gerekli olan özellikler

BAŞARI İÇİN GEREKLİ ÖZELLİKLER	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
Çalışkan, kabiliyetli	103	44.97	58	44.96	47	31.98
Kayırlı olmak	4	1.75	3	2.33	7	4.76
Kaderli, Şanslı, varlıklı olmak	33	14.41	25	19.38	15	10.20
Ahlaklı, dürüst	46	20.09	20	15.50	50	34.01
Başka	42	18.34	2.3	17.83	24	16.33
Cevapsız	1	0.44	-	-	4	2.72
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo 28’de görüldüğü gibi, deneklerden başarıya ulaşmada gerekli olan özelliklerde farklı oranlarda tutumlara rastlanmaktadır.

Çalışkan, kabiliyetli olmak diyenler, tarım kesimi erkekler, % 44.97; kadınlar, % 44.96; sanayi kesiminde, % 31.98 oranındadır. Ahlaklı, dürüst olmak diyenler tarım kesimi erkekler % 20.09; kadınlar, % 15.50; sanayi kesiminde, % 34.01 oranlarındadır.

Bu durumda çalışkan kabiliyetli ve Ahlaklı dürüst olunarak başarılı olunacağı kanaati yaygınlık kazanmaktadır. Ancak, kayırlı olmak, kaderlilik, şanslı olmak ve varlıklı (zengin) olmak gerekir diyenlere de değişik oranlarda rastlanmaktadır.

f. Zenginlik ve zengin olmaya ilişkin tutumlar:

Zenginliği isteme, zengin olmak için başvuru olan yollarla ve zenginliği istememe gibi tutumlarda dinin etkili olduğu düşünülebilir.

Tablo- 29: Zengin olma isteği ile ilgili durum

"ZENGİN OLMAK İSTER MİSİNİZ?"	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı %	
	Sayı	%	Sayı	%		
Evet	193	84.28	112	86.82	110	74.83
Hayır	36	15.72	17	13.18	35	23.81
Cevapsız	-	-	-	-	2	1.36
TOPLAM	229	100.00	129	100.00	147	100.00

Tablo 29’da büyük çoğunluk zenginliği istemekte, tarım kesiminde bu istek, % 10.00 oranında daha yüksek düzeyde seyretmektedir. Gelir seviyesi daha düşük olan bu kesim zenginliği daha çok istemektedir.

Tablo- 30: Zenginliği istememe ile ilgili tutumlar

ZENGİNLİĞİ İSTEMEME İLE İLGİLİ TUTUMLAR	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Dünya malına önem vermem	4	11.11	6	35.29	19	54.29
Zenginlik, felaket.	23	63.89	7	41.18	10	28.57
Başka	9	25.00	4	23.53	4	11.43
Cevapsız	-	-	-	-	2	5.71
TOPLAM	36	100.00	17	100.00	35	100.00

Tablo 30'da görüldüğü gibi, zenginliği istememeye ilişkin tutumlar, dünya malına önem vermemek ve zenginliğin felâket olduğu şeklinde olup, dinî motiflerle doğrudan ilişkili görülmektedir. Zenginliğin geçici imânın kalıcı olduğunu, zenginliğin dinden uzaklaştıracağını ileri sürenler de mevcuttur.

Zenginliği isteyen deneklere, hangi yolla zengin olmak istediklerini sorulduğunda alınan cevaplardan bu konudaki tutumlarda dinin önemli etkilerinin bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo- 31: Zengin olmak için seçilen yol ile ilgili tutum

ZENGİN OLMAK İÇİN SEÇİLEN YOLLAR	TARIM				SANAYİ	
	ERKEK		KADIN		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Helal yoldan çalışarak	139	72.02	69	61.60	77	68.75
Faizle	-	-	-	-	-	-
Kumar, Define, Piyango	3	1.55	-	-	20	17.85
Spor Toto						
Miras, zenginle evlenerek	11	5.70	9	8.04	9	8.04
Başka	40	20.73	18	16.07	3	2.68
Cevapsız	-	-	16	14.29	3	2.68
TOPLAM	193	100.00	112	100.00	112	100.00

Tablo 31'de görüldüğü gibi, deneklerden büyük çoğunluğu her iki kesimde de helal yoldan, çalışarak zengin olmak istemektedir. Hak etmeden ve haram olan kazanç yollarını istememektedir. Faizle zengin olmak isteyenlere rastlanmamıştır. Sanayi kesiminde % 17.85 oranında, kumar, define, piyango, sportoto yoluyla zengin olma eğiliminde olanlar vardır.

Miras yoluyla ya da zenginle evlenerek zengin olmak isteyenlerin oranı ise düşük düzeydedir.

Bu durumda sanayi kesiminde meşru olmayan, kazanç yollarına ilginin daha fazla düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

IV. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sanayi inkılâbı sonrası Avrupa’da köklü değişimler ortaya çıkmıştır. Sanayileşme toplumda yalnızca teknik ve ekonomik alanda bir ilerleme olmayıp, toplumsal boyutlu etkileşim ve değişmelere sebep olarak, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecini de başlatmıştır.

Sanayileşme, toplum tiplerini değiştirmiş, feodal toplum yerine sanayi toplumu geçerli olmuştur. Feodal toplum yapısının yıkılması ile açık toplum gelişmiştir. Sanayi merkezleri nüfus hareketlerinin çekim merkezi olmuş, kırdan kente göçle kapalı toplum yapısı daha da çözülmüş, artan nüfuslu kentlerde sanayileşme daha hızlanmıştır. Bunun sonucu olarak sanayileşme ve kentleşme olgusu birbirinden ayrı olarak düşünülemez olmuştur. Nüfus hareketleri sosyal yapıyı büsbütün değiştirme yönüne girmiş, insanlar bağlı oldukları çevrede, aileden, sosyal statü ve mesleğinden kopmak durumuna gelmiş, yeni sosyal tabakalaşma sistemi ortaya çıkmıştır. Bu arada sanayi toplumunda eğitim, sosyal hareketliliğinin temel dinamiklerinden biri olarak önem kazanmıştır.

Avrupa’da sanayileşme ile ortaya çıkan sosyal değişimler, 19. asırdan itibaren yaygınlık kazanarak evrenselleşmiştir. Klasik şehir tipleri değişmiş, sanayi merkezi olarak kurulan şehirler, sanayi toplum tipini sergileyip, merkezde sanayi kuruluşu ve çevresinde gelişen yeni kentler şeklinde gelişmiştir. Kent toplumu özellikleri sanayi toplumu özellikleri ile özdeşleşmiştir.

Türkiye’de tarımda makineleşme ve traktör sayısında 1960’larda önemli artışlar meydana gelmiş, nüfus patlaması ve tarım kesimindeki işsizlerin çoğalmasıyla köyden kente göç başlamıştır. İşsizliklerin istihdamına çözüm olarak sanayileşme düşünülmüş, böylece büyük sanayilerin çevresinde yeni kentler oluşurken, şehirde sanayi kuruluşlarında çalışmaya başlayanlar da köyle şehir hayatı arasında bir geçiş özelliği taşıyan, şehrin dışında kendi dünyalarının “Gece konu” mahallelerini oluşturmuşlardır. Sanayileşme ve şehirleşme birbirinin sonucu olarak ortaya çıkarken, sosyal değişmelere de yol açmışlardır. Aile, eğitim, din ve ekonomide değişimler bunlardandır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bir köy olan Mersin, coğrafi konumu, ulaşım bakımından hem kara hem de deniz yolu avantajına sahip olmasıyla,

geniş bir hinterlandının bulunması, ticaret ve turizm merkezi olmanın yanı sıra, sanayi bakımından konumunun elverişliliği sayesinde 1960'lardan itibaren büyük sanayi kuruluşlarının kurulmasıyla sanayileşme ve şehirleşme sürecini başlatmıştır.

Mersin'de sanayinin yanında faaliyet alanı olarak tarım geniş bir yapıya sahip olmakta, özellikle çapa tarımı uygulandığından mevsimlik tarım işçisine ihtiyaç duyulmaktadır. Hatta sanayi kesimi işçileri bile tarıma olan bağlılıklarını ortaya koyan işler yapmaktadırlar.

Bu genellemelerden sonra araştırmamızın varsayımlarını bulgularla karşılaştırdığımızda şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Sanayileşmenin işçilerin dinî yaşayışına etki etmesine ilişkin temel varsayımlar genelde doğrulanmıştır. Nitekim elde edilen bulgular, Birinci Ana varsayımımızı doğrular niteliktedir. Hâlen tarım kesiminde geleneksel din anlayışının yaygın olduğu tespit edilmiştir.

İkinci Ana Varsayım; tarım işçileri kesiminde dinî pratiklere ilgi ve isteğin yüksek düzeyde ve pratiklerin yerine getirilme sıklığının yoğun olacağı, sanayi işçileri kesimde ise ilgi ve isteğin yüksek düzeyde olabileceği fakat, yerine getirilme sıklığı oranının düşük seviyede olacağı düşünülmekteydi. Bulgulara göre, varsayımımız doğrulanmamış, aksine tarım kesiminden daha yüksek düzeydedir. Tarım kesimi işçilerinin çalışma şartları ve tümüyle sosyal ve ekonomik durumlarının sanayi kesimi işçilerinden geride olması, ibadet hayatlarının olumsuz yönde etkilenmesine sebep olduğu görülmüştür. Dinî inanç ve ibadetlerle ilgili tutum ve davranışların yanı sıra, sosyo-kültürel hayatın ahlak, aile, iktisat, siyaset, eğlence... gibi çeşitli toplumsal kurum ve sistemler ve faaliyet alanları ve etkileşimine ilişkin tespitler de yapılmıştır. Araştırmanın değişkenlerine göre oluşturulan varsayımlar da genel olarak doğrulanmış bulunmaktadır.

Büyük sanayi merkezlerinde toplanan çok renkli insan yığını, toplumla bütünleşmeye kadar, intibaksızlık, karmaşıklık, bunalımlar ve düzensizlikler görülmektedir. Mersin'e sanayide çalışmak için gelenlerin büyük çoğunluğu taşradan ve tarım kesiminden olup, tarım kesimindeki mevsimlik yoğun işçi talebi diğer ilçeler ve daha çok başka illerden karşılanmaktadır. Bu durum, bütünleşmemiş bir sosyal yapıya sahip olan Mersin'de bütünüyle ortaya çıkmaktadır. Şehir merkezinde tarımsal faaliyet ve sanayi faaliyet alanı âdeta yan yana bulunmakta, dolayısıyla Batı'daki anlamda sanayi işçiliği ve sanayi işçiliği özelliğine kavuşmuş bir kitlenin araştırma bölgemizde yer etmediği ortaya çıkmaktadır. Sanayide çalışan-

lar, tarımsal ilişkiler içinde olup, sanayi işçiliğini tam anlamış, benimseyebilmiş değillerdir.

Sonuç olarak, sanayileşmenin bir ekonomik olay olmadığını, bununla birlikte pek çok sosyal problemlerin de ortaya çıkabileceği, sanayileşme planların da göz önünde tutulmalı, eğitimde kültürde ve insan yetiştirme düzeninde, sanayileşme politikası ile bütünlük içinde ortaya konulmalıdır.

Sanayileşme ve şehirleşmenin ortaya çıkardığı modern düşünce ve anlayışın, kitle eğitim araçlarının ve eğitimin yaygınlaşması ile, toplumsal iş bölümü ve uzmanlaşmanın artmasının neticesi olarak dinin pek çok kültür alanları üzerindeki etkilerinin de azalacağı ve bir çok toplumsal fonksiyonlarını başka kurumlara bırakacağına kuşku yoktur. Ü.Günay' ın belirttiği gibi, "Modern çevrelerde ve genç kuşaklar arasında dine karşı ilgisizlik şeklinde ortaya çıkan tutuma bakarak, sanayileşme, kentleşme ve modernleşmenin artması ölçüsünde dinin de toplum yaşantısı içindeki önemini yitireceği ve hatta giderek ortadan kalkacağını beklemek hatalı olur. Tersine toplum ilerleyip modernleştikçe ve çeşitli kültür unsurları aralarında ahenkli bir biçimde bütünleştikçe, kendi alanına çekilip derinleşen, bilgisizlik, şekilcilik ve geleneksellikten sıyrılan ve zenginleşen dinî inanca duyulan ihtiyacın fazlalaşacağına ve böylece dinin toplum yaşantısı içindeki görevinin öneminin artacağına kuşku yoktur. Çünkü, gerçekte sosyolojik olarak toplumsal yaşamın bir realitesi ve gereği olan din, modernleşmenin zıddı olan bir yaşayış değildir. Geleneksel yapıdan modern yapıya yönelen toplumlarda dinin geçirmekte olduğu sarsıntı, sanayileşme, modernleşme ve kentleşme öncesi bir kültür ve uygarlık biçimine uyumu problemidir."¹² demek mümkündür.

